

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra psychologie a patopsychologie

Bakalářská práce

Andrea Čechová

Důsledky týrání a šikany na dívku v pubescentním věku

Vedoucí práce: Mgr. Michaela Pugnerová Ph.D.

Olomouc 2013

*Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně pod odborným vedením Mgr. Michaely Pugnerové Ph.D., s použitím pramenů uvedených v seznamu literatury.
Souhlasím, aby práce byla zveřejněna ke studijním účelům.*

V Olomouci 20. 5.2012

.....
Andrea Čechová

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé bakalářské práce paní Mgr. Michaelle Pugnerové za odbornou konzultaci, vedení, připomínky, které mně poskytla během zpracování této bakalářské práce.

Obsah

<i>Úvod</i>	- 5 -
1 Sociálně patologické jevy/Týrání a zneužívání dětí	- 7 -
1.1 Syndrom CAN.....	- 7 -
1.2 Výskyt a příčiny vzniku.....	- 7 -
1.3 Zanedbávání dítěte.....	- 8 -
1.4 Typy týrání	- 10 -
1.5 Další formy týrání a zanedbávání	- 14 -
2 Šikana	- 16 -
2.1 Oběť šikany	- 17 -
2.2 Agresor šikany	- 18 -
3 Sexuální zneužívání	- 19 -
3.1 Druhy sexuálního zneužívání	- 20 -
4 Možnosti terapie	- 24 -
4.1 Psychoterapie při šikaně.....	- 25 -
4.2 Další formy terapie	- 26 -
5 Prevence ubližování	- 29 -
5.1 Právní ochrana dětí a mládeže.....	- 29 -
PRAKTICKÁ ČÁST	- 32 -
ZÁVĚR	- 40 -
ANOTACE	- 41 -
SUMMARY	- 41 -
Použitá literatura	- 41 -

Úvod

Motto: *"Člověk dvacátého století je jako rybář nad prutem, sedí a pozoruje svůj splávek, zatímco na metr od něho se někdo topí."*

J.DUTOURD

V poslední době se čím dál častěji objevují případy dětí, které jsou týrané nebo zanedbávané. Tyto děti z různých důvodů strádají. Za jejich strádání jsou zodpovědní rodiče. Své děti nechávají bez dozoru, nadměrně je bijí, duševně trápí, neposkytují jim dostatečnou péči a výživu.

V lednu roku 2012 se v médiích objevil případ sedmiletého Dominika, kterého týrali vlastní rodiče. Trápili ho hladem a dokonce použili i tělesné tresty, které by se dali přirovnat mučení. Chlapce bili, do bot mu dávali připínáčky, trápili ho hladem. O měsíc později se začíná mluvit o šestileté Danušce, která málem přišla o dolní končetiny. Měla na nožičkách rozsáhlé omrzliny. Lékaři našli také popáleniny, jelikož ji vlastní strýci nutili chodit po žhavých uhlících. Začátkem dubna se ve vaně utopil teprve dvouletý chlapec. Zjistilo se, že ho matka nechala ve vaně bez dozoru. To jsou jen případy, které se objevily v médiích. Ale kolik je takových, které nebyly z jakéhokoli důvodu doposud odhaleny?

Násilí páchané na dětech je nebezpečné a zavrženíhodné jednání. Každý, kdo o takovém jednání ví, ho musí nahlásit na úřady. Ohlášení takovéto skutečnosti a také následná pomoc postiženému dítěti je především humánní čin a také je to povinnost daná trestním zákonem.

V přírodě je to zařízené tak, že děti jsou odkázané na své prostředí. Pokud jim toto prostředí ubližuje, nemohou se skoro nikdy bránit a nemají, na rozdíl od dospělých, na výběr. Dítě, které trpí, se nemůže odstěhovat, najít si jinou rodinu nebo nové rodiče. A

vlastně ani nedokáže posoudit, jestli to, co se mu děje, je správné. Dítě dospělým věří, a tak vlastně věří, že to co dělají, myslí dobře. Za ochranu dětí před ubližováním zodpovídá každý z nás, ať už se jedná o dítě souseda, kolegy nebo příbuzného. Antonín Bůžek (1988) ve své knize napsal, že **vše, co se týká dítěte, je nutno považovat za důležité**. Pro ty z nás, kteří pracujeme s dětmi, se to týká dvojnásob.

1 Sociálně patologické jevy/Týrání a zneužívání dětí

1.1 Syndrom CAN

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN) je definován jako poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné. Jde o soubor negativních důsledků špatného zacházení s dítětem. Tyto příznaky mohou vzniknout následkem aktivního ubližování nebo nedostatečné péče, kdy dítě trpí zanedbáváním jeho důležitých životních potřeb. Jak je zřejmé z názvu, jde o poškození vzniklé týráním, zneužíváním či zanedbáváním dítěte. (15)

Různé způsoby ubližování mohou vést k rozdílným důsledkům, a proto odlišujeme problémy vzniklé deprivací (tj. nedostatečným uspokojováním různých potřeb), týráním a zneužíváním (viz další text). Dítě nejčastěji poškozují jeho rodiče, někdy i další členové rodiny, pokud jsou k němu necitliví a bezohlední, pokud je podřizují nebo využívají k uspokojení vlastních potřeb. Toto chování lze chápat jako zneužití fyzické síly či psychické nadřazenosti a moci dospělého nad komplementárně podřízeným a závislým dítětem (Adler, 1994).

1.2 Výskyt a příčiny vzniku

Předpokládá se, že syndromem CAN trpí v současné době přibližně 1–2 % dětí. Přesnější určení jejich počtu není možné, protože celá řada případů není zachycena. Zanedbávání mohou být vystaveny děti od raného věku, totéž platí i o týrání. V nadpoloviční většině jsou týrány děti mladší šest let. Zanedbáváním i týráním bývají ve stejné míře postiženi chlapci i dívky. Počet závažně zanedbaných, resp. deprivovaných dětí, které byly někde zaregistrovány, činil 0,1 % britské dětské populace, ale lze předpokládat, že jich bude ve skutečnosti mnohem víc. Nějakou zkušenost s psychickým týráním, které je pravděpodobně běžnější než týrání fyzické, udává 69 % českých dospělých. Přesnější vymezení počtu sexuálně zneužívaných dětí je ještě obtížnější,

protože o značné části z nich se nikdy nikdo nedozví. Z hlediska charakteru strádání, k němuž takové jednání vede, lze rozlišit tři základní varianty, které mohou mít i poněkud odlišné příčiny a následky – zanedbávání, týrání sexuální zneužívání. (2)

Proč vlastně lidé, nejčastěji jsou to rodiče, dětem ubližují? Důvodem může být snaha uspokojit nejrůznější nutkání, frustrace, napětí, nebo psychopatické sklony pachatelů. Studie poukázaly na možnost přenosu špatného zacházení s dítětem z jedné generace na druhou, tedy jinak řečeno, z týraného dítě se stává týrající rodiče.

1.3 Zanedbávání dítěte

Zanedbávání dítěte vede k poškozování vzniklému v důsledku nedostatečného uspokojování jeho potřeb, jehož příčinou je omezení standardní interakce mezi rodičem a dítětem. Pro tuto variantu je typický nedostatek něčeho, lze ji charakterizovat jako strádání, tj. deprivaci. Kolektiv Dunovský J., Dytrych Z., a Matějček Z., (1995) vymezují, jací lidé budou s větší pravděpodobností jednat tímto způsobem a jaké děti jsou zanedbáváním ohroženy, protože nejsou schopné své rodiče dostatečně zaujmout. Vždycky jde o interakci rodiče s dítětem v určité situaci.

Zanedbávající rodiče

- Lidé, kteří nemají pro rodičovskou roli dostatečné kompetence, nejsou schopni nebo aktuálně se nemohou o dítě přijatelným způsobem starat. Jsou to např. mentálně postižení, somaticky či psychicky nemocní, jedinci s poruchou osobnosti, zdevastovaní abúzem alkoholu nebo drog, se zkušeností citové deprivace atd. Často jde o osoby s nízkou sociokulturní úrovní, jejichž domácnost i vztahy mezi jednotlivými členy rodiny mají celou řadu nedostatků.
- Lidé, kteří nemají k rodičovství dostatečnou motivaci, kteří jsou příliš zaujati svými problémy nebo svými zájmy. Jsou to např. mladí a nezralí rodiče, jedinci žijící v hmotné nouzi nebo zaujatí svou vlastní profesní kariérou, svými zálibami (Matějček, 1995).

Děti, které bývají zanedbávány

- Děti, které jsou natolik pasivní, apatické, nenápadné a nevýrazné, že nedovedou své rodiče zaujmout.
- Děti, jež jsou nějak znevýhodněné, a proto méně žádoucí, které zklamaly očekávání rodičů; např. děti postižené nebo nemocné (Matějček, 2005).

Podmínky, které mohou vést k zanedbávání

Tyto podmínky můžeme dělit na vnější a vnitřní. Podmínky vnější zahrnují složení rodiny, její ekonomickou a kulturní úroveň, její postavení ve společnosti:

- výchova dítěte pouze jedním z rodičů
- ztráta matky
- nepřítomnost otce
- nízká socioekonomická úroveň rodiny
- alkoholismus, drogová závislost
- rodiny, kde jsou rodiče přezaměstnaní, s náročným zaměstnáním, nebo podnikají
- rodiny utečenců, emigrantů.

Vnitřní podmínky zahrnují psychiku a celkovou osobnost hlavních vychovatelů dítěte:

- citová nezralost matky nebo otce
- duševní nemoci nebo poruchy rodiče
- rodiče s handicapem – neslyšící, slepí, na vozíčku
- některé náboženské sekty nebo skupiny

Zanedbávání znamená takový nedostatek péče, který zapříčiňuje vážnou újmu na vývoji dítěte, to v oblasti tělesné i duševní (Matějček, 1995).

Formy zanedbávání:

a) tělesné zanedbávání = neuspokojování tělesných potřeb dítěte

- nedostatek přiměřeného jídla, pití, přístřeší, oblečení
- nedostatečná lékařská péče, zanedbávání prevence (př. povinného – očkování)

b) *citové zanedbávání* = neuspokojování citových potřeb dítěte, nedostatek náklonnosti, lásky

c) *zanedbávání výchovy a vzdělání* = neustálá neodůvodněná absence ve škole, nepřiměřená dětská práce bránící naplňování vzdělávání

d) *zanedbávání dozoru* = ponechání zejména malých dětí bez adekvátního dohledu.

1.4 Typy týrání

Riziko týrání dítěte je zvýšené v rodinách, kde jsou vztahy mezi jejími členy narušené (lidé spolu dostatečně otevřeně nekomunikují, převažuje netolerance, kritika a odmítání). Členové těchto rodin nejsou schopni kooperovat při řešení problémů, chybí vzájemná podpora, převažuje napětí a nespokojenost, vše se řeší násilným způsobem.

Agrese vůči dítěti je jedním z projevů nakumulovaného napětí, které vyplývá z neschopnosti rodiny zvládnout své problémy. Dítě jako její nejslabší člen se stává obětí této dysfunkce. Dochází k přenosu násilí a náhradnímu odreagování, např. manželského konfliktu. V případě týrání a zneužívání nejde o nedostatečnou aktivitu rodiče, tj. o kvantitativní odchylku, ale o její patologickou změnu, tj. o kvalitativní odlišnost od normy.

Podle Matějčka (1995) jsou tímto způsobem ve větší míře ohroženy děti, které dospěle nějakým způsobem provokují a nadměrně vyčerpávají. Tyto děti navíc působí dojmem, že se tak chovají úmyslně, aby rodiče dráždily. Obvykle jsou to děti, které se odlišují od normy. Stejně tak se budou s větší pravděpodobností dopouštět násilí určití dospělí, jimž je společné, že nezvládli svou moc nad dítětem. Matějček upozorňuje i na význam situačních faktorů, které mohou působit jako spouštěč násilného chování. Typickou variantou je tzv. **Medeín komplex**, kdy jeden partner trestá druhého prostřednictvím dítěte (když ho např. bije), protože dospělému přímo ubližovat nemůže.

Týrající rodiče

- Lidé, kteří mají zvýšený sklon k násilí vzhledem k nedostatečné schopnosti ovládat sebe sama. Jedná se o jedince s odlišným vývojem osobnosti, duševně nemocné, alkoholiky, toxikomany či osoby s organickým poškozením mozku. Jsou to osoby, pro které je charakteristická nezdrženlivost, dráždivost, výbušnost, lidé citově otupělí a bezohlední.

Často se může jednat o členy dysfunkčních rodin, kde jsou konflikty, často i násilného charakteru, běžné.

- Mohou to být lidé s negativními zkušenostmi, kteří byli v dětství sami zanedbáváni či týráni. Až 70% násilníků bylo v dětství týráno či tvrdě fyzicky trestáno (Krejčířová, Vágnerová, 2009).
- Lidé, orientovaní pouze na své zájmy či problémy, které jejich vlastní dítě nadměrně zatěžuje či obtěžuje. Dané riziko se zvyšuje v situaci, kdy jsou nadměrně stresováni a nedostává se jim dostatečné emoční podpory. Dítě jim pak slouží jako dosažitelný objekt k vybití negativních emocí.
- Lidé, kteří potřebují mít pocit zvýšené moci nad dítětem, což jim slouží jako kompenzace pocitu méněcennosti a nejistoty. Mohou to být například osoby dlouhodobě nezaměstnané či osoby s neuspokojivým osobním životem. Lidé, kteří o děti nestojí, mají jiný hodnotový systém. Pöthe (1996) uvádí, že týrající rodič má typické hodnocení svého dítěte: dítě je z jeho pohledu primárně špatné, jeho negativní projevy považuje za vrozené a trvalé, zatímco všechno pozitivní přičítá výchově. Průměrní rodiče mají spíše opačný názor, nepovažují své dítě za nenapravitelně špatné.
- Častěji bývá týrajícím objektem muž, vlastní či nevlastní otec dítěte. Ženy bývají spíše pasivními účastnicemi. Násilný způsob zacházení s dítětem akceptují, i když důvody jejich chování mohou být různé.

Děti, které bývají týrány

- Děti, jejichž chování je nesrozumitelné, a jejichž výchova je proto náročnější. Může jít např. o úzkostné děti, které provokují svou ustrašeností, děti neslyšící nebo mentálně postižené apod.
- Děti, jež nespĺňují očekávání rodičů, nějakým způsobem je zklamaly. Jsou to např. děti postižené, nehezké, neprospívající, sociálně neobratné, nešikovné.
- Děti, které vymáhají uspokojení svých potřeb provokujícím chováním. Činí tak proto, že jejich rodiče jim běžně nevěnují dostatečnou pozornost. Tímto způsobem reagují např. děti deprivované. Děti, které svým chováním rodiče nadměrně zatěžují, dráždí a vyčerpávají, vyvolávají jejich nechuť či odpor. Jsou to především děti trpící syndromem hyperaktivity, děti nemocné, děti s tzv. obtížným temperamentem apod., u nichž převažuje

negativní emoční ladění, sklon k afektivním projevům, zvýšená aktivita spojená se sníženou adaptabilitou (Krejčířová, 2009).

Tělesné týrání

Tělesné týrání zahrnuje všechna násilná konání na dítěti. Také záměrné opomenutí v péči o dítě, které vyústí v poranění nebo dokonce k jeho úmrtí. Zahrnuje vedle hrubého útoku na dítě, jehož důsledkem je tělesné zranění, trvalé poškození dítěte nebo dokonce úmrtí dítěte, také pravidelně užívané tělesné trestání dítěte užívané jako převažující výchovný prostředek. Tělesné trestání dětí také řadíme k násilnému zacházení, protože hranice mezi trestem a týráním je téměř nezjistitelná. (3, [online])

Způsoby tělesného ubližování dítěti:

- bití rukou, gumovou hadicí, elektrickou šňůrou, klasickou vařečkou
- kopání
- pálení cigaretou nebo zápalkou
- opaření vařící vodou
- kousání
- řezání
- kroucení a svazování končetin
- trhání vlasů
- odnímání spánku, potravy
- silné třesení, zejména s malým dítětem

Co můžeme pozorovat na dítěti, které je týrané:

- modřiny a odřeniny na těle – záda, paže, stehna
- stopy po popálení, po provaze
- vyplašené reakce, nejistota, úzkost v situacích, kdy se dítě ocitne samo s dospělým.(3)

Psychické týrání

Na rozdíl od tělesného týrání je psychické týrání málokdy identifikovatelné a těžko se prokazuje. Nenechává totiž žádné jasně rozpoznatelné stopy. Prokazatelné jsou změny v psychice dítěte, depresivní a úzkostné poruchy a projevy v jeho chování, změny osobnosti,

které je možné odvodit z neustálého psychického tlaku a ubližování v rodině. Psychické týrání má často tragické vyústění. Dítě časem ztrácí motivaci, bolest, strach a úzkost se stávají silnějšími než pud sebezáchovy. Rozhodne se ukončit trápení tím, že spáchá sebevraždu. (13)

Představuje takové chování vůči dítěti, které má negativní dopad na citový vývoj dítěte, vývoj jeho chování, osobnosti a sebehodnocení či negativní dopad na rozvoj interpersonálních vztahů. Psychické týrání v podstatě vždy provází ostatní diagnostické kategorie syndromu CAN – fyzické týrání, sexuální zneužívání, šikanování, navíc se může vyskytovat samo o sobě.

Další formy psychického týrání (4):

- časté nadávky, ponižování, zesměšňování, opovrhování
- výhrůžky, cílené vyvolávání strachu u dítěte
- odmítání dítěte, citová deprivace, citové vydírání (př. "Když se nebudeš učit, utrápíš mě", "Když budeš zlobit, zabije mě to")
- permanentní srovnávání s úspěšnějším sourozencem
- nepřiměřené zatěžování dítěte domácími povinnostmi či péčí o sourozence
- požadavek nereálných výkonů – ve škole, v oblasti zájmové (sport, hudba aj.)
- násilná izolace, nepřiměřené oddělení dítěte od vrstevníků či ostatních osob (8)

Obsáhlou diagnostickou kategorií tvoří psychické týrání v souvislosti s předrozvodovou, rozvodovou a porozvodovou situací rodičů, kdy bývá dítě vystaveno dlouhodobé a nepřiměřené zátěži vzniklé v souvislosti s rozvodem. Tato problematika zahrnuje především:

- zatahování dítěte do konfliktů mezi rodiči, zneužívání dítěte jako "svědka" ("To on mě přeci napadl", "Ona si začala")
- získávání dítěte na svou stranu, negativní ovlivňování dítěte proti rodiči
- bránění ve styku dítěte s druhým rodičem
- nepřipravení dítěte žádoucím způsobem na styk s druhým rodičem (8)

1.5 Další formy týrání a zanedbávání

Kromě sexuálního či tělesného násilí existují i jiné formy týrání a zanedbávání, které společnost může a nemusí znát. Šikana je pojem, který většina populace již zná, avšak rozlišit mezi šikanou a „pouhým“ provokováním může být velmi obtížné. Systémové týrání je něco, co v našich podmínkách tak známé není, proto je důležité se o tomto problému zmínit.

Münchhausenův syndrom by proxy (v zastoupení)

Vymyšlení či zveličování příznaků somatického či duševního onemocnění nebo postižení a v důsledku toho opakování vyšetření či léčení v míře, která neodpovídá objektivní skutečnosti. Rodiče také úmyslně dítě tráví, potíže svých dětí zveličují. (18, [online])

I když dítě o šikaně mluvit nechce, může rodič sledovat různé změny v jeho chování. Například, když dítě nemá nikoho, s kým tráví volný čas, nechodí k žádným dětem na návštěvu, ztrácí chuť k jídlu, nerado chodí do školy. Usíná s pláčem a křičí ze spaní – to vše může signalizovat šikanu (Vágnerová, M., 2009).

Systémové týrání (druhotné ponižování)

Jedná se o druhotné ubližování dítěti člověkem, u kterého dítě hledá pomoc. Často se tak děje v rodinách, kde dítě hledá pomoc, ale také u soudu či na policii při opakovaném výslechu, kdy je dítě vystavováno stresu z vlastních vzpomínek. (18)

Formy systémového týrání:

- opakovaná, nadbytečná lékařská vyšetření (zdravotnické instituce)
- ponižování, přetěžování, neadekvátní přístup k dítěti (instituce školské)
- zanedbávání či špatná péče v kolektivních zařízeních (jesle, MŠ, ZŠ, dětské domovy)
- rozhodování o osudu dítěte bez dostatečné objektivní informovanosti o situaci, oddělení dítěte od rodiny tam, kde to není nevyhnutelně nutné (OPD, soudy)
- nadbytečné přetěžování či trauma způsobené dítěti při kontaktu s policejním, soudním systémem (opakování výslechů, konfrontace s dospělým). (3)

Sekundární viktimizace

Druhotné zraňování a vystavování dítěte nadbytečné psychické zátěži v průběhu vyšetřování pro syndrom CAN = dítě jako oběť trestného činu se stává ještě obětí vyšetřován.

Formy sekundární viktimizace:

- opakované výpovědi
- nedůvěra v to, co dítě říká
- obviňování dítěte ("a ty jsi ho svedla")
- přenášení zodpovědnosti na dítě (18)

2 Šikana

Slovo šikana vychází z latinského slova „chicané“, jak uvádí V. Holeček (1997). Toto slovo znamená obtěžování, týrání či pronásledování. U nás byl tento pojem zaveden až pražským psychiatrem J. Příhodou (1, [online]). Autoři se v pojetí tohoto pojmu často liší, a proto je nutné uvést si některé základní definice.

Metodický pokyn MŠMT uvádí šikanu jako jakékoliv chování, které má za záměr ublížení, ohrožení nebo zastrašení. Spočívá v opakovaných fyzických či psychických útocích vůči slabší osobě. Nově metodický pokyn uvádí pojem kyberšikana, což je šikana prostřednictvím internetu, mobilních telefonů, apod. (Metodický pokyn MŠMT, Č.j. 24 246/2008-6 [online]).

Ve slovníku cizích slov najdeme šikanu definovanou jako pronásledování, zbytečné obtěžování, trestání a týrání (Klimeš, 1981).

Formy šikany:

- ponižování, zesměšňování nepřiměřenými či nesplnitelnými úkoly
- vynucování „poslušnosti“
- přinucení vykonávat práci za „silnějšího“
- vydírání, vyžadování finančních či jiných materiálních služeb.

Tabulka 1 - Druhy šikany (Vágnerová, a kol., in Vašková, N. 2011, s. 25)

Fyzické – aktivní – přímé	Útočníci oběť kopou, škrtní, bijí, věší
Fyzické – aktivní – nepřímé	„Kápo“ pošle „nohsledy“, aby oběť zbili, okradli, aby zničili či schovali její věci
Fyzické – pasivní – přímé	Agresor například nedovolí oběti, aby si sedla do lavice. Fyzicky jí brání v dosahování jejích cílů.
Fyzické – pasivní – nepřímé	Agresor odmítne oběť na její žádost pustit ze třídy na záchod. Odmítne splnit její

	oprávněné požadavky.
Verbální – aktivní – přímé	Nadává oběti, uráží ji, ponižuje, zesměšňuje
Verbální – aktivní – nepřímé	Rozšiřuje o oběti pomluvy nebo svou agresi vůči ní vyjadřuje v kresbách, posměšných verších apod. Jedná se o tzv. symbolickou agresi.
Verbální – pasivní – přímé	Neodpovídá oběti na pozdrav či na otázky, ignoruje ji, apod.
Verbální – pasivní – nepřímé	Spolužáci se nezastanou oběti, je – li nespravedlivě obviněna z něčeho, co způsobili její trýznitelé

2.1 Oběť šikany

Obětí šikany může být osoba, která je mladší, slabší, nebo se prostě něčím odlišuje od ostatních. Nemusí se lišit fyzicky – stylem oblékání či vzhledem, ale často tomu tak bývá. Může to být v kolektivu nová osoba, lišící se tím, odkud pochází – kolektiv ji nechce přijmout a tak se stává nejvhodnějším typem pro oběť šikany. (Bendl, S. 2003) Elliotová M. (1995) pro změnu tvrdí, že oběť šikany může mít nadprůměrné iq, může pocházet z dobrých poměrů, avšak díky svým negativním postojům k agresi a násilí může být pro agresora dosažitelnější a tím výhodnějším typem oběti.

Typy oběti šikany

Michal Kolář (2001) uvádí, že oběť je většinou někdo, kdo svůj strach může dávat viditelně najevo, kdo se bojí a kdo neumí využívat strachu druhých. Mohou být oslabené, mít fyzický či psychický handicap.

Mezi nejnapadnější znaky Říčan, P. (2010) řadí například brýle, zrzavé vlasy, rasovou odlišnost či obezitu. Jelikož se dítě za svůj problém může stydět, může se tak lehce stát terčem útoku. E. M. Fieldová (2007) se zmiňuje o tzv. *reaktivním typu oběti*. To je osoba, která se stává obětí a agresorem střídavě. Dítě bývá sebestředné, ale má malé sebevědomí, může mít poruchy učení, trpět hyperaktivitou či mít problémy s koncentrací.

2.2 Agresor šikany

Agresor není psychopaticky založený člověk, ale velmi egoistická a egocentrická osoba. Agresor může být člověk, jehož morálka a emoce zůstali na počátečním stupni vývoje. Většinou tyto osoby netrápí žádný pocit viny a trest vnímají jako křivdu. Odmítají se vidět jako ty špatné, kteří ubližují slabším (Kolář, M. 2001).

Typy agresorů šikany

Martínek Z. (2009) uvádí 4 typy agresorů šikany:

1. Hrubý – používá fyzického násilí, inteligence může být v pásmu lehkého podprůměru, často je to osoba, se kterou doma zachází násilně
2. Jemný – osoba, kterou mají všichni rádi, která se snaží zalíbit učitelům, bývá navrhována na předsedu třídy. Jakmile však zmizí učitel z dohledu, stává se z něj bezcitný agresor, který stojí v pozadí a na přímou šikanu využívá své „podřízené“. Ve chvíli vyšetřování je pak absolutním „neaktérem“ šikany a vše svádí na ostatní.
3. Srandista – volnomyšlenkářský, z ničeho si nic nedělá, všechno řeší vtipem. Agresi omlouvá slovy, že to byla jen sranda. Bývá to dítě volné výchovy, kde ho učí, aby si z ničeho nedělal těžkou hlavu.
4. Agresor spouštějící ekonomickou šikanu – děti z vysokých ekonomických poměrů, mají vše, co chtějí. Mají nadbytek materiálních dárků, z důvodu náhrady neposkytované lásky od svých rodičů. Děti si pak myslí, že mohou mít všechno a ničeho si neváží, bývají často rodiči nabádány, aby se nebavili ve třídě s dětmi z nižších sociálních poměrů.

3 Sexuální zneužívání

Sexuální zneužívání je definováno jako využití dítěte pro sexuální uspokojení dospělého. I v tomto případě lze vymezit osoby, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že by se podobného jednání mohly dopustit, a ani všechny děti nejsou stejně ohroženy (Matějček, 1995).

Dospělí zneužívající děti (Vágnerová, 2004)

- Jde především o muže, ženy jsou aktéry sexuálního násilí vzácně. Četnost násilníků mužského pohlaví se pohybuje v rozmezí 80–98 .
- Pachatelé mohou být muži s odlišným sexuálním zaměřením (v tomto případě pedofilním), ale není to pravidlem.
- Muži, kteří ztrácejí schopnost kontroly pudového jednání z důvodu onemocnění (např. schizofrenie, demence) či v důsledku abúzu (alkoholu nebo drog).
- Rizika mohou být dána i rodinnou konstelací. Ohrožení dítěte je větší v rodině dysfunkční nebo doplněné, kde žije cizí člověk (obvykle partner matky), který k dítěti nemá typický rodičovský vztah, a u něhož se proto nevytvořilo tak silné sexuální tabu.
- Pachatelé mohou rovněž být morálně narušení a sexuálně nevyzrálí muži, často trpící poruchou osobnosti. Nejsou pedofilně zaměřeni, ale využívají příležitosti a bezbrannosti dítěte nebo experimentují s různými sexuálními objekty, popř. nejsou schopni získat žádný přijatelnější sexuální kontakt a dítě je řešením z nouze.

Děti, které bývají zneužívány

- Jsou to především dívky, zejména ty, které jsou typicky ženské, koketní a mazlivé.
- Jsou to rovněž děti postižené či znevýhodněné, a proto závislejší a bezbrannější. Nižší vývojová úroveň snižuje riziko prozrazení, resp. pochopení významu sexuální aktivity (proto bývají častěji zneužity např. mentálně postižené děti).

Sexuální zneužívání je každé nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu či chování, které vede především k uspokojování sexuálních potřeb zneuživatelé. Dítě je zákonem plně

chráněno před sexuálními kontakty v jakékoliv formě až do svých 15ti let. Věková hranice není stanovena tam, kde je zneužíváno závislosti jedné osoby na druhé.

Sexuální zneužívání zahrnuje všechny formy chování se sexuálním podtextem, tedy i ty, kdy dítě na první pohled nestrádá – dítě může některé formy sexuálního zneužívání prožívat jako relativně tělesně příjemné, ale i tehdy má sexuální zneužívání závažný negativní dopad na další psychický vývoj dítěte!

Zneuživatel může být v podstatě kdokoliv, avšak mnohem častěji to bývá osoba, kterou dítě dobře zná – osoba příbuzná či rodině dobře známá, méně často pak osoba zcela neznámá, cizí. Zneuživatel může působit na okolí dobrým dojmem, může zastávat v zaměstnání prestižní místo, mít dobré vystupování na veřejnosti (Vágnerová, 2004).

3.1 Druhy sexuálního zneužívání

Trestní právo uvádí pohlavní zneužívání jako trestný čin, jehož podstata spočívá ve vykonání pohlavního styku s nezletilou osobou (pod 15let) nebo v jiném způsobu zneužití takové osoby. Ve zdravotním či psychologickém rozsahu může zahrnovat i takové formy chování, které nesplňují kritéria trestného činu podle zákona, například i bezdotykové chování nebo nevhodné chování, které je svou formou se souloží nesrovnatelné. (Trestní zákoník, zákon č. 40/2009, sb. §187)

Druhy sexuálního zneužívání:

a) bezkontaktní sexuální zneužívání:

- obnažování se před dítětem, masturbace před dítětem, setkání s exhibicionistou
- pozorování nahého dítěte za účelem vlastního sexuálního vzrušení, uspokojení
- vystavení dítěte sledování pornočasopisů, pornofilmů
- přinucení dítěte sledovat soulož

b) kontaktní sexuální zneužívání:

- osahávání či líbání dítěte na intimních místech, laskání prsou, genitálií
- nucení dítěte, aby manipulovalo pohlavními orgány svými či zneuživatele
- orální, anální sex
- sexuální styk (včetně znásilnění)

c) komerční sexuální zneužívání:

- zneužití dítěte k dětské pornografii
- zneužití dítěte k dětské prostituci

Formy sexuálního zneužívání:

- exhibicionismus – bezkontaktní forma
- harassment – znepokojujování, zneklidňování a slovní obtěžování (např. poplácávání po zadku, slovní výpady, tisknutí k sobě ...)
- obtěžování – dotykové, často je spojeno s vulgárními slovy, gesty
- sexuální útok – dotyková forma, kdy se dospělý za pomoci síly, a často při obraně oběti, dotýká erotogenních zón dětského těla, pokouší se prstem, jazykem nebo předměty o vniknutí, může se pokusit o styk mezi stehna
 - o znásilnění – dotyková forma, kdy dojde k vynucenému vniknutí do vagíny, konečníku či úst dítěte penisem
 - o incest – kontaktní sexuální aktivita mezi dvěma osobami, kterým není zákonem povoleno uzavřít sňatek. Jde o sexuální styk mezi:
 - dítětem a pokrevním rodičem,
 - dítětem a příbuzným včetně nevlastního rodiče
 - mezi sourozenci
- pedofilní obtěžování – může být v podobě dětské pornografie a prostituce, vždy jde o kontaktní formu. (14, [online])

Při rozhovoru s dítětem v tísni

- dobře pozorovat – zachytit signály neverbální komunikace
- dát najevo zájem – vyhradit si dostatek času, soukromí, aktivně naslouchat
- nebagatelizovat – před svěřením často dítě zkusí náš zájem na banálních problémech

- dítě emočně přijímat – nemusíme s dítětem souhlasit, přesto ho můžeme chápat
- podpora rozhovoru – nepřerušovat vyprávění, parafrázovat, dávat zpětné dotazy, přitakávat
- nemoralizovat – každý dělá chyby
- neradit – pojmenovat rozkrýt problém, navést na řešení, nabízet jiné zorné úhly (jak to vidí jiní), sdělit svůj pohled ne radu
- nesnažit se o nemožné – znát své možnosti, neslibovat nemožné, dodržovat sliby
- nebát se přiznat, že něco nevíme

Při podezření na týrání dítěte

- týrání svěřené osoby je trestný čin, který podléhá povinnosti překazit jeho další páchání a oznámit jej orgánům v trestním řízení
- když se nám dítě svěří:
- jako učiteli – oznámíme skutečnost řediteli školy, výchovnému poradci, metodikovi prevence
- rodič – skutečnost může oznámit ve škole nebo orgánu sociálně právní ochrany, policii
- sdělí to učiteli po spolužácích – učitel se pokusí o rozhovor s dítětem, nebo skutečnost oznámení výchovnému poradci nebo metodikovi prevence, další zvýšený dohled
- podezření na základě pozorování – vyzoruje-li učitel příznaky, pokusí se o rozhovor s dítětem, konzultuje to s kolegy, oznámení své podezření výchovnému poradci nebo metodikovi prevence, další zvýšený dohled

Při podezření na sexuální zneužívání

- sexuální zneužívání je trestný čin, který podléhá povinnosti překazit jeho další páchání a oznámit jej orgánům v trestním řízení
- když se nám dítě svěří – zachováme nejprísnejší diskrétnost; nepouštíme se do podrobného vyšetřování, pokud je pachatelem rodič, v žádném případě ho neinformujeme, že se nám dítě svěřilo; před ohlášením vysvětlíme dítěti, proč to musíte udělat; skutečnost oznámíme řediteli školy, rodičům, orgánu sociálně právní ochrany, policii; pokud dítě požádá o utajení, poradíme se s odborníkem
- pokud možnost sexuálního zneužívání zjistíme z ankety, dotazníku, slohové práce atd.

- ujasníme si okolnosti sdělení; pokusíme se o navázání rozhovoru (nenutit!); při potvrzení jednáme jako v předchozím bodě
- pokud nám to sdělí spolužáci nebo jiný prostředník – ujasníme si okolnosti sdělení; snažíme se o navázání rozhovoru (nenutit!); pokusíme se zajistit dobrovolný rozhovor přes prostředníka; při podezření a nejistotě oznámíme skutečnost orgánu sociálně právní ochrany. (4, [online])

Ohlašovací povinnost

Ze zákona máme každý povinnost některé formy protiprávního jednání ohlásit a některým zabránit. V praxi to pro nás znamená povinnost informovat policii o některých trestných činech. Tyto trestné činy jsou vyjmenovány v §167 (zabránění) a §168 (oznámení) Trestního zákona (17, [online])

a) Vybrané trestné činy, které jsme povinni ohlásit nebo jim zabránit:

- týrání svěřené osoby
- výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů
- znásilnění a pohlavní zneužívání

b) Další ohlašovací povinnost má škola (jako instituce) vůči orgánům sociálně právní ochrany dětí. Vybrané skutečnosti, které je škola povinna ohlásit:

- zanedbání povinné školní docházky
- užívání návykových látek
- útěk od rodičů
- podezření spáchání trestného činu na dítěti
- ohrožení dítěte násilím mezi rodiči případně jinými osobami
- ohrožení mravní výchovy dítěte. (3, [online])

Oznámení jsme vždy povinni uskutečnit bez zbytečného odkladu!

4 Možnosti terapie

Možností terapie je v poslední době velké množství, například Linka bezpečí, psychologická péče, speciálně-pedagogická péče až po různá krizová centra. My však, jako pedagogové, bychom měli dodržovat určitá pravidla při rozhovoru s dítětem v tísní, či při podezření na týrání či sexuální zneužívání.

Možnost řešení **terapie šikany** přichází v úvahu až ve chvíli, kdy jsme ji správně diagnostikovali a vhodně vyšetřili. Říčan (1995) uvádí jako jednu z možností terapie **sankci**. Sankce je něco jako přirozená reakce na zjištění pachatele. Klasickou neformální sankcí je podle Říčana vyjádření nesouhlasu na agresora tím, že se zcela změní chování vůči tomuto žákovi. Agresor by se poté měl cítit špatně až do chvíle, kdy mu pedagog odpustí. V případě, že však žákovi nezáleží na tom, co si o něm ostatní myslí, je tento způsob sankce zbytečný. Dalšími možnými sankcemi jsou:

Tabulka 2 - Příklady sankcí určených odhalenému agresorovi dle P. Říčana (1995, s. 56)

Zadržení žáka ve škole po vyučování	Oznámení prohlešku rodičům
Vyžadování náhrady za poškozený nebo zničený předmět	Oznámení prohlešku trenérovi, na kterém dítěti záleží
Oficiální stížnost řediteli	Oznámení na schůzi rodičů či školy
Odvedení žáka tam, kde jsou právě rodiče, se žádostí, aby uplatnili svůj výchovný vliv a po zbytek dne převzali dítě do své péče	Umístění dítěte o přestávkách do blízkosti pedagoga (např. na židli před kabinet)
Vyloučení ze zájezdu na hory, na který se dítě těší, popř. z jiné akce	Umístění dítěte na nějaký čas do některé třídy nižšího ročníku
Důtka, popř. snížení známky z chování	Oznámení na policii
Vyloučení ze školy	Nařízení ochranné výchovy
Umístění v diagnostickém ústavu, či dětském domově	Přeložení dítěte na jinou školu

Říčan (1995) dále nabádá, že pokud žádná z uvedených možností sankcí na dítě neplatí, je jedinou vhodnou možností přeradit dítě na jinou školu. V. Holeček (1997, s. 19) podobně zdůrazňuje, že tělesné tresty nejsou u nás zákonem zakázány. Uvádí, že tělesné tresty byly v roce 1875 vyškrtuty z vyjmenovaných kázeňských prostředků a v roce 1989 byla přijata Úmluva o právech dítěte, která ovšem dává dítěti právní subjektivitu jako dospělým a vylučuje nelidské, kruté zacházení s dítětem. Dále uvádí, že naše zákony obsahují tři paragrafy, které se dané problematiky mohou týkat:

- týrání svěřené osoby (§215, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon)
- ublížení na zdraví (při hospitalizaci delší než týden)(§221 odst. 2 písm. b), (odst. 3 a 4 §222, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon)
- rasová nesnášenlivost (§ 198a, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon)

Oba autoři (Říčan, 1995; Holeček, 1997) jako přívrženci tělesných trestů ale zdůrazňují, že výkon trestu musí mít svá pravidla, aby byl účinný a spravedlivý.

4.1 Psychoterapie při šikaně

„Intervence by měla vést k tomu, aby klient rozpoznal, co krizi způsobilo, skutečnost, zda a že je překonána, jak ji příště překonávat. To znamená pochopení a získání vhledu“ (Vaničková, 1999, s. 53).

Pro dítě, oběť šikany, je často velmi těžké toto rozpoznat. Trpí pocity méněcennosti a ztracené sebedůvěry. Jak sebedůvěru posílit uvádí například Norman Vincent Peale (1994), který nabízí 10 bodů, jak překonat pocit neschopnosti a vyvolat sebedůvěru, která těmto dětem chybí. **Jedná se o tyto rady:**

1. Vytvořte si vnitřní obraz sebe sama jako úspěšného člověka. Nikdy si o sobě nemyslete, že nemáte úspěch. Nikdy nepochybujte o tom, zda vaše vnitřní představa odpovídá skutečnosti.
2. Přesto, pokud Vás přeci jen napadne o sobě zapochybovat, negativní myšlenku vyměňte za pozitivní.
3. Překážky zlehčujte a snažte se usnadnit si život.
4. Nesmíte mít strach z jiných lidí a nesnažte se je napodobovat. Uvědomte si, že většina lidí se potýká s pocity méněcennosti a pochyb sama o sobě.
5. Opakujte si slova, která Vám dodávají sílu.

6. Požádejte někoho, komu důvěřujete, aby Vám je pomohl pochopit, proč máte o sobě pochyby. Sebepoznání je cestou k léčení.
7. Všechno můžete dokázat. Očekávejte jen a jen to nejlepší. A pokud to hned nedostanete, může se stát, že ještě správný čas teprve nadejde.
8. Odhadněte pravdivě své schopnosti a potom je zvyšte o deset procent. Věřte ve své síly.
9. Pokud se něco opravdu již ovlivnit nedá, hledejte útěchu za pomoci třeba vyřčením následujících slov: „Udělal jsem vše, co jsem mohl a teď problém nechávám být tak, aby se mohl vyřešit sám.“
10. Věřte, že Vás nic nemůže zlomit. Ničeho se neobávejte. Věřte, že i když situace není zrovna nejrůžovější, obrátí se v dobré.

Psychoterapeutická péče probíhá většinou formou ambulantní (Slowik, 2007). Je ovšem třeba připomenout i využití možnosti komunitního programu zaměřeného na šikanu s cílem resocializace osobnosti (Slowik, 2007). V případě potřeby je vhodné zvážit i formu rodinné terapie (Vaníčková, 1999). Vaníčková (1999) také uvádí jako velmi vhodnou formu psychoterapie při šikaně tzv. *deníkovou metodu*, při níž si oběť pravidelně po určitou dobu zaznamenává svoje vnitřní pocity, které pak s psychoterapeutem probírá na sezeních.

4.2 Další formy terapie

Ergoterapie

„Ergoterapie neboli léčba prací patří mezi uznávané metody psychoterapie. Nejde v ní v žádném případě o jakoukoli práci, například záhalčivou, jinak samoučelnou, nýbrž jde o pracovní činnost společensky užitečnou, o tvorbu užitých hodnot, vyznačující se hodnotou splňující nějaký konkrétní užitkový účel ve vztahu k lidským potřebám, tj. jde o „zpředmětněné potřeby“ spojené s uspokojením.“ (Klivar, 2003, s. 3)

„Tělesnou (manuální) práci považujeme za nejdůležitější formu ergoterapie, protože se zde nejvíce uplatňuje svalstvo a podpůrný aparát a sval je nejdůležitějším zdrojem podmíněných reflexů. Ruka je zde nejdůležitějším pracovním orgánem spojeným s hybnými mechanismy jiných částí těla, v jednotě první a druhé signální nervové činnosti, při integraci vyšší nervové činnosti. Tělesná práce poskytuje možnost pozitivního postoje, daného vytvořením výrobku“. (Klivar, 2003, s. 5) A právě zlepšení fyzického i duševního

stavu klienta je považováno za cíl ergoterapie, nehledě na činnost, které se jedinec věnuje (Opočenský, 2003). Dalším kladem ergoterapie je to, že aktivně přispívá k rozvoji schopnosti sebeodstupu a sebezpřesahu, protože uplatňuje metody postojové změny, dereflexe a paradoxní intence. V neposlední řadě je možné ergoterapie využít i v oblasti pomoci léčby závislých. Zde se velmi dobře uplatňuje koncept „vazby na čas“, kdy se jedná o to, že pacienti jsou zaměřeni na minulost a budoucnost a právě prací jejich pozornost odvrátíme od těchto myšlenek a zaměříme ji na přítomnost (Klivar, 2003). Totéž lze provést i při péči o šikanované oběti.

Arteterapie

Účelem arteterapie je (Klivar, 2002, s. 20): „*uvolnění kreativity, odblokování komunikačních kanálů, relaxace a úprava aspirace*“. Akceptujeme spontaneitu dětské hry, radost z pohybu i motivaci (Klivar, 2002). Dbá se na cílevědomost dítěte tím, že je mu poskytnut dostatek času na to, aby získalo představu o podobě finálního výrobku, kterou vytvoří. Dítě se je učeno sebekontrolé a dodržení časového plánu hodiny. V arteterapii se setkáváme s estetickou spontánností či latentností (Klivar, 2003). Takto vyrobené předměty jsou zajímavé svými tvary a metodami výroby, které se po tisíciletí nemění. Tvar předmětu představuje vnitřní i vnější obraz, který jeho tvůrce může do svého výrobku promítnout.

K metodám arteterapie patří (Klivar, 2002) například technika čmárání, volná kresba či malba, výcvik práce s čarou a linií a další výtvarné hry.

Muzikoterapie

Hudba byla odedávna považována za prostředek k sebereflexi a je spjata s působením na psychiku člověka. Je známo, že volba hudby dokáže značně ovlivnit pocity člověka. Ať již pozitivně či negativně. Muzikoterapie využívá pozitivního působení na dítě, které se potřebuje vyjádřit.

Termín muzikoterapie má řecko-latinský původ. Řecky *moisika*, latinsky *musica* znamená hudba; řecky *therapeia*, *therapeineio*, latinsky *iatreia* znamená léčit, ošetřovat, starat se, pomáhat, ale též vzdělávat a cvičit. Používáme tedy zvuku a hudby (rytmu, melodie, harmonie) jako umění, které je především zaměřeno k terapeutickému cíli. To

následně vede k uspokojení emocionálních, mentálních, sociálních a kognitivních potřeb lidí, kterým se muzikoterapie dostává (Klivar, 2002).

Jako jednu z metod překonání pocitu úzkosti a strachu Klivar (2002) uvádí relaxaci hudbou. Jde o techniku řízené imaginace hudbou, kdy dítě zaujme uvolněnou pozici vleže nebo na židli. V takové pozici se dítě může projevovat jakkoli chce - může tančit, plakat, smát se... Jde o uvědomění svých vlastních pocitů a jejich vyjádření. „*Dítě se zcela ponoří do hudebného díla, nechá se resonovat v celém svém těle a reaguje spontánně*“ (Klivar, 2002, s. 18).

5 Prevence ubližování

Prevence ubližování dětem by měla být přirozenou součástí systému na ochranu dětí v každé společnosti. Cílem prevence je předejít vzniku traumatizace dítěte, zabránit jejímu pokračování, zabránit rozvoji dlouhodobých zdravotních, sociálních a psychologických následků na zdraví dítěte. Prevenci můžeme dělit na prevenci primární, sekundární a terciární. Tyto složky se však vzájemně překrývají a kombinují. (12)

Jaké postoje můžeme pěstovat u dětí v prevenci zaměřené na sexuální zneužívání:

- Děti by měly vědět, že jejich tělo patří jim a mají právo si ho chránit
- Existují bezpečné a nebezpečné dotyky, které jsou často zahaleny tajemstvím, právě proto o nic musíme mluvit
- Nesmí tolerovat žádné nepříjemné dotýkání a manipulaci s tělem, které v nich budí obavy
- Mají právo říci „ne“
- Mohou nalézt si ve svém okolí bezpečné osoby, kterým se mohou kdykoli a s čímkoli bez obav svěřit
- Pokud se svěří, mohu ubližování zastavit.

Při prevenci ubližování dítěti mají důležitou roli učitelé a vychovatelé. S dítětem jsou v dlouhodobém kontaktu, denně s ním stráví více času než rodiče. Mají větší možnost všimnout si jakékoli změny na těle, v chování nebo náladách dítěte. Často jsou učitelé jediní, komu se dítě s probíhajícími problémy v rodině může svěřit. (12)

5.1 Právní ochrana dětí a mládeže

Ochrana rodiny, dětí a mládeže je zakotvena v základních mezinárodních dokumentech a úmluvách.

Legislativa vztahující se k tématu týrání a zneužívání dětí:

- Listina základních práv a svobod

- Deklarace práv dítěte
- Úmluva o právech dítěte (1989) – první mezinárodní dokumente, který kodifikuje práva dítěte formou smlouvy
- Zákon o rodině (č. 94/1963 Sb.)
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- Občanský zákoník - každý je oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti, skutečnost, že rodiče nemohou plnit povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti.

Podle občanského zákoníku (11) je každý občan je povinen upozornit taktéž na to, že děti:

- Vedou nesprávný a nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy
- Požívají alkohol nebo návykové látky
- Živí se prostitucí
- spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem
- Opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití
- Opakovaně se dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte
- Na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu.

Dítě má právo požádat orgány sociálně-právní ochrany a zařízení sociálně-právní ochrany, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv; tyto orgány, právnické a fyzické osoby a pověřené osoby jsou povinny poskytnout dítěti odpovídající pomoc.

Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.

Obecní úřad je povinen sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťovat příčiny jejich vzniku a činit opatření k omezení působení nepříznivých vlivů na děti. Pomáhá rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o děti, poskytuje nebo zprostředkovává rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené. (Občanský zákoník, [online])

Trestní zákoník (17) – trestní právo zaručuje nejkrajnější ochranu dětí a mladistvých před kriminalitou

Pozornost se soustředí na:

- ochranu dětí před neplněním povinností rodičů. *Záměrem je postihnout určitý druh pasivity těch, kteří mají ze zákona povinnost o dítě pečovat, a kteří je opustí nebo neplní zákonnou vyživovací povinnost a vystaví je nouzi nebo jiným závažným následkům, jako je újma na zdraví až smrt*
- ochranu dětí proti různým formám a intenzitě agresivního jednání. *Sem lze zahrnout týrání svěřené osoby, únos, trestný čin vraždy a vraždy novorozeného dítěte matkou*
- ochranu před obchodováním s dětmi
- ochranu proti ohrožení mravní výchovy mládeže
- ochranu zdravého sexuálního vývoje mládeže. *Jde o pohlavní zneužívání a znásilnění. Spadá sem i trestný čin obchodování s lidmi a kuplířství*
- ochranu mravnosti mládeže před nabízením, přenecháním či zpřístupněním pornografických děl nebo jejich vystavením či zpřístupněním na takových místech, která jsou dětem přístupná
- ochranu mládeže před zneužíváním návykových látek a před podáváním alkoholických nápojů.
- Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012. (17)

PRAKTICKÁ ČÁST

1. Výzkumné šetření zaměřené na oběť šikany

Výzkumné šetření zaměřené na oběť šikany se týká žákyně základní školy v okresním městě Hodoníně. Žákyně chodí do 6. třídy a v mladším školním věku byla obětí psychické i fyzické šikany. Agresory byla děvčata stejného věku, její spolužačky. Ředitel dané základní školy se k problému zachoval velmi neeticky a to tak, že před ním „zavřel oči“ a dělal, jakoby se nic nestalo. Stejně tak i třídní učitelka, která nejspíše nevěděla, jak situaci řešit. **Výzkum probíhal formou kazuistiky dané dívky.** V přílohách jsou poté přiloženy rozhovory se spolužačkami dané dívky, které o šikaně ve třídě věděly a **slohová práce oběti na téma „Moje pocity při šikaně“.**

2. Cíle výzkumného šetření

1. Sdělit a seznámit s konkrétním případem šikany
2. Konkrétní cíl sledované šikany – seznámení s anamnézou dívky
3. Seznámení s postojem školy ke konkrétnímu případu

3. Metody výzkumného šetření

Výzkum proběhl pomocí kvalitativního šetření formou kazuistiky a jako doplňková metoda řízený rozhovor.

4. Vlastní šetření

Výzkum proběhl na druhém stupni základní školy v Hodoníně, na které se dříve objevil velmi těžký případ šikany. Ředitel dané školy nezareagoval na situaci právě adekvátně - místo aby šikanu řešil, svolal si oběť i agresora do ředitelny a vzájemně je podrobil výslechu, což bylo i důvodem sepsání této bakalářské práce – aby se zvýšilo podvědomí okolí a laické veřejnosti o tom, jaké nebezpečí s sebou šikana přináší, jak může ublížit nejen na těle, ale i na duchu.

4.1 Kazuistika Terezy

Vzhledem k ochraně osobních dat je v následujícím případě pozměněno jméno i místo.

Kazuistiku jsem vytvářela pomocí rozhovoru s rodiči Terezy i Terezou samotnou pomocí řízeného rozhovoru.

Rodinná anamnéza oběti:

Tereza pochází z fungující rodiny. Oba její rodiče jsou zaměstnanci v rodinné firmě a rodina je finančně dobře zabezpečena. Tereza má mladšího bratra Jakuba, který chodí do 4. třídy základní školy. Výchovné problémy se v rodině nevyskytují.

Vzhledem k tomu, že rodiče byli často zaneprázdněni prací a Tereza doma komunikovala bez větších problémů, nezpozorovali žádné změny, které by vedli k tomu, že je šikanována.

Osobní anamnéza:

Je žákyně 6. třídy základní školy v Hodoníně. Patřila mezi žáky s lepším prospěchem. Byla zpočátku veselé povahy, ve třídě měla většinou kamarády - děvčata, se kterými se stýkala a kamarádila. Na začátku školního roku propadla do jejich třídy dívka Justýna, která byla o rok starší než ostatní děti.

Rodinná anamnéza agresora (Justýna):

Justýna pocházela z neúplné rodiny, její matka s přítelem trávili většinu času po restauracích či nočních podnikách a nadužívali alkohol a cigaret. Dívka měla v podstatě zanedbávající výchovu. Rodiče neměli zájem spolupracovat se školou.

Osobní anamnéza agresora:

Justýna byla podprůměrným žákem, propadala ze dvou předmětů. K učitelům se chovala drze, vysmívala se jim. Zanedbávala školní povinnosti a vyhledávala konfliktní situace. Měla i sníženou známku chování.

Situace:

Justýna neměla vypracovaný domácí úkol z českého jazyka, což bylo v jejím případě obvyklé. O přestávce si na něj vzpomněla a chtěla si jej napsat. Protože však měla s učením problémy, rozhodla se, že úkol opíše od Terezy. Ta jej však odmítla půjčit. O sešit se chvíli přetahovaly, nakonec se Tereze podařilo sešit vytrhnout a utekla s ním na chodbu. Justýna vyběhla za ní. V té době vcházela do třídy paní učitelka a obě děti vrátila zpět do třídy, aniž by se jich zeptala, proč utíkají ven. Justýna byla ohodnocena známkou nedostatečnou a rozhodla se, že se Tereze pomstí. Po skončení vyučování si na ni počkala před školou. Začala do Terezy kopat, tahat za vlasy, nadávat a vysmívat se. Justýna neustále Tereze opakovala, jak se k ní má chovat, že není nic, než ubohá holka z bohaté rodiny a ty jsou nejhorší, proto se k takovým tak bude chovat. Tím to všechno teprve začalo. Justýna požadovala po Tereze, aby se jí každý den po vyučování omlouvala za tu pětku, kterou dostala.

Ostatní spolužáci se jenom smáli a občas se přidávali k nadávkám a pošťuchování nebo pomlouvání. Justýna začala a ostatní se k ní přidali. Jiní ve třídě tomu nevěnovali pozornost, žili si ve svém vlastním světě.

Nejčastěji ve vyučování paní učitelky, která učí chemii a přírodopis, což je 4x týdně. V hodině to bylo pro Terezu úplné peklo, protože hoši po ní házeli křídami, houbou nebo hadrem namočeným ve vodě, propiskami, posílali si lístečky, neustále něco na ni pokřikovali. Nedělali to všichni, dokonce se Terezy někteří i zastali, ale jen párkrát, protože agresorka nad tím mávla rukou a začala se jim smát.

Justýna je strašně mazaná, určila svou oblíbenou kamarádku, aby hlídala u dveří, a spolu s ostatními Tereze nadávají, berou knížku, dotýkají se jejího těla, tou knihou ji bouchají po hlavě. V jiné situaci se Tereze Justýna spolu s ostatními posmívá, že je tlustá, že smrdí, má dokonce i přezdívku. Tereza sedí sama v lavici. Prosila i třídní učitelku, aby mohla s někým sedět, ale paní učitelka řekla, že s ní nemá koho posadit. Proto také hodně trpěla, že sedí sama.

Jednou, před začátkem matematiky Tereze sebrali novou kalkulačku a rozbili ji, ale nevěděla, kdo to udělal. Ale protože byla nová, tak to řešila ve škole s třídní učitelkou. Třídní učitelka byla pohoršena tím, co se ve třídě děje, dělala „kázání“, ale nemělo to žádný smysl, pak to pokračovalo.

Svůj volný čas Tereza trávila zavřená ve svém pokoji, nepřijímala návštěvy a nechtěla se s nikým bavit. Občas se zašla podívat na facebook, ale vzhledem k následné kiberšikaně,

ze strany agresorky, účet zrušila. Měla pocity méněcennosti, nepotřebnosti, připadala si na světě zbytečná a špatná, často si dávala za vinu to, co se jí dělo, přestože neměla důvod. Šikana trvala asi půl roku než se Tereza se svými problémy na naléhání své spolužačky, která byla ve třídě také její jedinou kamarádkou, svěřila svým rodičům, kteří vůbec netušili, jak jejich dcera trpí.

Závěr:

Rodiče se rozhodli vše nahlásit ve škole. Ředitel i třídní učitelka se nezachovali tak, jak by měli. Hlavní chybou bylo to, že vyšetřovali Terezu s Justýnou dohromady a Justýna dostala jen napomenutí ředitele školy a Tereza dokonce pokárání za to, že to neoznámila už dříve a také za to, že sama nadávala agresorovi. Situace se uklidnila, protože rodiče neustále naléhali na školu, aby se postavila k této věci čelem a ne zády, jak to doposud dělala. Dokonce vyhrožovali i Českou školní inspekci, a to zřejmě zabralo.

Rodiče byli pohoršeni nad tím, jak se škola benevolentně staví k těmto sociálně-patologickým jevům.

Tato třída je v současné době pod dohledem školního psychologa, který pravidelně kontroluje klima třídy.

4. 2 Řízený rozhovor s Terezou:

Examinátor: Ahoj, dovol mi si pohovořit o tom, co se ti stalo, jsi ochotná mi říct nějaké informace? Všechno zůstane mezi námi.

Tereza: Ano, ale nevím, jestli budu moct na všechno odpovědět.

Examinátor: To nevadí, když nebudeš chtít odpovídat, nemusíš, když ti to bude nepříjemné, stačí říct, tak se dáme do toho. Pověz mi, jak to všechno začalo?

Tereza: No, já vlastně ani nevím. Chodila jsem do školy, měla jsem kamarády, dobře jsem se učila, ale pak k nám loni propadla Justýna, která byla starší, všichni se jí báli a tím to možná začalo.

Examinátor: Báli? Proč jste se jí báli?

Tereza: Byla taková jiná, ona se nebála učitelů, křičela na nás, posmívala se nám, měli jsme z ní strach.

Examinátor: Řekli jste o tom někomu? Že se k vám chová ošklivě?

Tereza: Chtěli jsme, ale nikdo nás neposlouchal, třídní učitelka si s ní asi taky nechtěla zahrávat, často si z ní totiž Justýna dělala srandu.

Examinátor: To je hodně smutné, ale teď mi pověz, proč si začala všimnout zrovna tebe?

Tereza: Protože jsem byla silnější, nosila rovnátka a dobře se učila, vadilo jí, že jí nedávám opsat úkoly a ona pak dostává špatné známky a tím to začalo.

Examinátor: Takže tě vydírala? Co po tobě chtěla?

Tereza: No, ona třeba o přestávce přišla, a když jsem jí nedala opsat úkol, tak mě začala tahat za vlasy, bouchala mi hlavou o stůl, křičela na mě, kradla mi svačinu.

Examinátor: To si toho nikdo nevšiml? Proč se tě nikdo nezastal?

Tereza: Báli se jí, a jestli si toho někdo všiml? Učitelky, co měly dozor o přestávce, to možná viděly, ale nikdy jí nic neřekly.

Examinátor: Ubližovala ti i jinak než fyzicky?

Tereza: Pomlouvala mě, psala mi na facebooku ošklivé zprávy přímo na zed', tak aby to všichni viděli, posmívala se mi, pošťuchovala ostatní proti mně.

Examinátor: Jak jsi to dlouho musela trpět? Vždyť to muselo být hrozně náročné.

Tereza: Trvalo to asi půl roku, než si maminka všimla, že se něco děje.

Examinátor: Aha, takže jsi o tom nikomu sama neřekla?

Tereza: Ne, bála jsem se, že máma by to neřešila a táta by se mi smál. A taky jsem se bála, že by se to ještě zhoršilo. Naštěstí jsem měla jednu kamarádku, která mi pomohla.

Examinátor: Pomohla? Jak?

Tereza: Když jsem se jednou doma rozbředla a máma ze mě nedokázala dostat, co se stalo, tak jí zavolala a ona jí o všem řekla a začalo se to řešit.

Examinátor: Aha, koho rodiče oslovili? Školu nebo přímo policii?

Tereza: Oslovili školu, ale škola to moc řešit tenkrát asi nechtěla, vyslychali nás společně s Justýnou a já se bála cokoliv říct, protože jsem se bála, že si na mě někde počká a dá mi to zase „sežrat“.

Examinátor: Chápu, takže škola to nějak moc neřešila? A zlepšila se situace od té doby?

Tereza: Zlepšila, spolužáci stojí při mně a Justýna už si nic nedovolí, a kdyby náhodou, tak to řeknu mámě a máma mě v tom nenechá.

Examinátor: Děkuji ti za rozhovor.

Tereza: Není zač.

4.3 Písemná výpověď Terezy v souvislosti s uvedeným případem šikany

Slohová práce na téma „Moje pocity při šikaně“ – originál ponechán v autentické podobě v přílohách. Práce uvedena z důvodu zjištění vnitřních pocitů oběti a informovanosti o tom, jak se oběť při šikaně cítí.

Na základní škole jsem se před rokem šikanou trápila děsivě. Neminul den, aby se mi někdo furt nasmál, hlavně kvůli vzhledu a mé chytrosti. Říkali mi „šprtka“ a mi kvůli rovnátkům, které jsem musela nosit, mi říkali „pizizubka“. Brali mi i boty, pomůcky, učebnice mi schovali, furt do mě kopali. Cítila jsem se bezmocná, slabá, nežádaná. Byl tělák a my jsme měli zkoušet kotrmelec. Mě to nešlo, měla jsem žaludeční problémy. Kopali do mě, když odešla učitelka a říkali: „Tak co, tlustochu? Naval svačinu, ty pizizubko!“ Vyčnívala jsem z kolektivu a ti, co se se mnou dřív bavili, se přidali na stranu agresorů, aby netrpěli posměchem stejně, jako já. Naštěstí se našla jedna holka, která mě tak trochu bránila. Rodičům jsem to neřekla, matka byla zaneprázdněná a otec by se mi vysmál. Mezi šikanu patřila i kyberšikana. Ponižovali mě i tam. Kvůli nim jsem si musela smazat jakékoli sociální sítě. Ted' už toho na mě bylo ale moc! Večer jsem se rozbrečela.. Máma se samozřejmě ptala, co se děje. Nemohla jsem ani mluvit a tak máma zavolala mojí kamarádce. Řekla, co se stalo a já jí za to byla moc vděčná. Nakonec jsme to společnými silami vyřešili. Na minulý rok už nechci vzpomínat. Snažím se zapomenout, ale malá díra v mém srdci zůstane navždy černá.

4.4 Řízené rozhovory se spolužačkami Terezy

Rozhovory uvedeny z důvodu zjištění informovanosti spolužáků o jevu zvaném šikana.

1. Víš co je to šikana? Jak se projevuje?
2. Znáš pojmy oběť a agresor?
3. Setkala ses někdy se šikanou osobně?
4. Viděla jsi někdy, jak někdo někoho šikanuje?
5. Pokud ano, udělala jsi něco proto, aby se to už nestávalo?

6. Za kým bys šla, kdyby někdo ubližoval tobě? Řekla bys to někomu?
7. Znáš i jiné formy násilí na dětech?
8. Víš co je to CAN?
9. Říká ti něco sexuální zneužívání?
10. Víš jak se proti němu bránit?

Vyhodnocení rozhovorů:

Rozhovory proběhly se šesti spolužačkami Terezy, které s ní školu navštěvují od první třídy. Cílem bylo zjištění jejich informovanosti o šikaně a to, zdali by si v případě šikany věděli pomoci. Většina dívek věděla, co je to šikana. Na tuto otázku znalo odpověď v obecné míře 5 dívek z 6, cca 83,3% dotázaných dívek. Jedna dívka na tuto otázku odpověděla, že se jedná o to, že chce po nás někdo peníze, což v podstatě je jedna z forem šikany, ale na otázku to neodpovídá. Další otázkou bylo zjištění, zdali ví, kdo je to oběť šikany a kdo agresor. Oběť šikany charakterizovaly jako slabého jedince, kterého agresor šikanuje. Jedna dívka charakterizovala agresora jako osobu, která si vybírá slabšího jedince na to, aby mu mohla ubližovat. Agresor byl též charakterizován jako ten silný a oběť „ta slabá“. Odpověď na otázku znalo 100% zúčastněných dívek. Třetí otázka se týkala osobního setkání s šikanou. 5 ze 6 (83,3%) dívek se se šikanou setkalo, často uvádělo, že u nich ve třídě (v souvislosti s Terezou). Na otázku, zdali viděli někdy, jak někdo někoho šikanuje, odpověděly 4 dívky, že ano, že se to dělo u nich ve třídě. Jedna dívka uvedla, že neví, zda to, co viděla, byla šikana a jedna dívka se za aktéra šikany sama považuje. Další otázka, otázka číslo 5 se zajímala o to, zda dívky udělaly něco pro to, aby k šikaně, které byli svědkem, nedocházelo. Jedna dívka odpověděla, že protože to nebyl její kamarád, tak se o to nezajímala, dvě dívky oběti pomohly a dvě se bály, že by se staly obětí šikany též, a proto raději nepomohly. Jedna dívka nepomohla z neznámých důvodů. 3 dívky (50%) by o problému se šikanou řekly kamarádům, jedna mamince a jedna na policii. Jedna z dívek by si to nechala pro sebe a dále to neřešila. Jako jiné formy násilí dívky uváděli například mučení, domácí násilí, týrání, nadávky, nucení, bití, či zneužívání. O pojmu CAN měly povědomí pouze 2 (33%) ze 6 dotázaných dívek. Sexuální obtěžování by zvládlo charakterizovat 100% dívek. V souvislosti s obranou proti sexuálnímu zneužívání uváděly

dívky například to, že by s sebou měly nosit pepřový spray (50%) a nechodit na neznámá a nebezpečná místa, či nechodit na facebook, protože tam můžou být pedofilové, stejně tak nechodit sama ve tmě.

Diskuze a výsledky z rozhovorů

12- ti letá dívka, která byla obětí šikany v loňském školním roce, dokáže již nyní o dané problematice v klidu mluvit a chápe, kde se stala chyba. Byla týrána jak fyzicky, tak psychicky a stala se i obětí kyberšikany, vzhledem k útokům na sociální síti Facebook. Spolužáci se jí pomoci báli a přiklonili se raději na stranu agresora, aby se nestali obětí šikany taktéž. Vzhledem ke staršímu věku agresorky a jejímu patologickému chování se k situaci nevyjadřovali ani učitelé. Třídní učitelka, která si problému měla všimnout, se raději tvářila, že se nic neděje, aby s Justýnou neměla problém také. Což poukazuje na současné postavení učitelů na základní škole i pohled na učitele ve společenském měřítku. Ředitel školy se zachoval velmi špatně ve chvíli, kdy dané dívky vyslychal obě naráz a potrestal ještě i oběť. Je všeobecně známo, že agresor i oběť by se měli vyslychat zvlášť, nejlépe za přítomnosti rodičů a psychologa. V situaci, kdy oběť byla konfrontována s agresorkou, docházelo k psychickému nátlaku na oběť, která se agresorky bála a tak možná ani neřekla vše, k čemu docházelo. Celkově si myslím, že selhali učitelé a vedení základní školy. Vzhledem k tomu, že na škole neprobíhala žádná prevence šikany a dívka, která byla obětí, bohužel nevěděla o možnostech sociálně právní ochrany dítěte, nevěděla, kam se obrátit, kde hledat pomoc, by bylo vhodné budoucí pedagogy nevzdělávat jen v pedagogické problematice teoreticky, ale zaměřit se i na to, jak řešit problémové situace, s kterými se ve školství mohou potýkat.

ZÁVĚR

Bakalářská práce byla zaměřena na problematiku syndromu CAN, což je jev, vyskytující se u dětí, vystavených násilnému jednání či zanedbávání. Není vyloučeno, že nárůst potřeby řešit situaci takto postižených dětí vzroste i s ohledem na současnou ekonomickou situaci, kdy materiální problémy v rodinách se rovněž mohou stát prvkem provokujícím násilné chování jedinců vůči členům rodiny.

Výzkumu problematiky CAN se věnuje velké množství autorů, avšak neexistuje jistý stupeň návaznosti, spolupráce a koordinace všech zainteresovaných složek (například ve formě interdisciplinárních institucí na úrovni krajů), které by pravidelně vyhodnocovaly poznatky k dané problematice, hodnotily výstupy či se zabývaly možnostmi řešení.

Je nutné, aby autoři vhodně publikovali své závěry, zejména v rámci informovanosti pedagogických či lékařských pracovníků, kteří s dětmi pracují, ale také u samotných dětí a rodičů.

Na projekty národní i evropské úrovně jsou poskytovány značné finanční prostředky, které máme možnost čerpat s ohledem na naše členství v Evropské unii. Tato skutečnost by měla nabídnout možnost věnovat se problému skutečně do hloubky, výstupy zpracovat na základě výzkumů a pro dlouhodobé praktické a co nejširší využití. Také dobře promyšlená a srozumitelná právní úprava a zejména její důsledná aplikace při aktivní odborné asistenci všech zúčastněných složek může do velké míry pomoci při eliminaci škodlivých aspektů při práci s dětmi vystaveným nebezpečí či trpícím syndromem CAN. Bohužel, spousta zařízení by si měla spíše uvědomit, že pracuje s dětmi a proto by měli přistupovat co nejvíce citlivě.

ANOTACE

Práce se zabývá problematikou sociálně patologických jevů, které se týkají dětí.

Práce vymezuje týrání a zneužívání dětí, sexuální delikt, šikanu, syndrom CAN.

Vymezuje pachatele těchto činností a klade důraz na prevenci v dané problematice.

Praktická část je zaměřena na důsledky týrání a šikany dívky v pubescentním věku.

Klíčová slova: syndrom CAN, sexuální delikt, týrání a zneužívání, sexuální zneužití, šikana, pachatel, oběť, prevence.

Title

Consequences of bullying and bullying the girl at pubescence

SUMMARY

The work deals with the socio-pathological phenomena involving children.

The work defines abuse and child abuse, sexual misconduct, harassment, CAN syndrome.

It identifies the perpetrators of these activities with an emphasis on prevention in the field.

The practical part is focused on the consequences of abuse and bullying girls at pubescence.

Keywords

CAN syndrome, sexual misconduct and abuse, sexual abuse, bullying, offender, victim prevention.

Použitá literatura:

ADLER, A. *Psychologie dětí: děti s výchovnými problémy*. Praha: Práh, 1994. Individuální psychologie, 2. ISBN 80-858-0922-2.

BENDL, S., *Prevence a řešení šikany ve škole*. První, Praha: ISV , 2003, 197 s. ISBN 80-86642-08-9.

BŮŽEK, A., *Ochrana dítěte před sociálně patologickými jevy. Díl 1., Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, Středisko celoživotního vzdělávání, 1996. ISBN neuvedeno.

DUNOVSKÝ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-1201-6.

DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5.

ELLIOTTOVÁ, M., *Jak ochránit své dítě*. Vyd. 1. Praha : Portál, 1995, 173 s. ISBN 8071780340

FIELDOVÁ, E. M. *Jak se bránit šikaně: Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Vyd. 1. Sydney : Finch Publishing, 2007, 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2

HOLEČEK, V., *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1997, 51 s. ISBN 80-702-0004-9.

KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, 790 s.

KLIVAR, M.: *Ergoterapie mladistvých*. Praha: Balt East, 2003. 63 s. ISBN 80-86383-17-2

KLIVAR, M.: *Nová arteterapie v psychopedii*. Praha: Balt East, 2002. 63 s. ISBN 80-86383-14-8

- KOLÁŘ, M.** *Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001. 255 s. ISBN 80-7178-513-X*
- KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M.**, *Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Vyd. 2. Editor Mojmir Svoboda. Praha: Portál, 2009, 791 s. ISBN 978-807-3675-660.*
- MARTÍNEK, Z.**, *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana. Vyd. 1. Praha : Grada, 2009, 152 s., ISBN 9788024723105*
- OPOČENSKÝ, K.:** *Volnočasové aktivity pěstitelské a chovatelské činnosti pro znevýhodněné osoby. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2003. 39 s. ISBN 80-7044-537-8*
- PEALE, N., V.:** *Síla pozitivního myšlení. Olomouc: Knižní klub, 1994. 241 s. ISBN 80-7176-017-X*
- PÖTHE, P.**, *Dítě v ohrožení. 2. rozšířené vyd., Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-21-8.*
- PÖTHE, P.**, *Dítě v ohrožení. Vyd. 1. Praha: G plus G, 1996, 143 s. Zde a nyní. ISBN 80-901-8965-2.*
- ŘÍČAN, P.** *Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9*
- ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P.**, *Jak na šikanu. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. 155s. ISBN 9788024729916*
- SLOWIK, J.:** *Speciální pedagogika. Praha: Grada Publishing, 2007. 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3*
- VÁGNEROVÁ, M.** *Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 80-717-8802-3.*
- VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK, K., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., SPILKOVÁ, J.:**

Sexuální násilí na dětech. Praha: Portál, 1999. 118 s. ISBN 80-7178-286-6

VAŠKOVÁ, Bc. Naděžda. *Informovanost o šikaně u žáků na druhém stupni základních škol pro sluchově postižené*. Brno, 2011, Bakalářská práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce PhDr. Lenka Doležalová, Ph., D.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

1. **ARABADŽIEV, S.,** *Šikana i extra* [online]. 3. 5. 2008 [cit. 2012-03-10].

Vznik pojmu šikana. Dostupné z WWW: <http://sikana.i-extra.net/34/7>

2. **Dětské krizové centrum** [online]. 2012 [cit. 2012-10-22]. Dostupné z: <http://www.ditekrize.cz/>

3. **Fond ohrožených dětí: Týrání.** [online]. 1. vyd. 2008 [cit. 2012-08-02]. Dostupné z: <http://www.fod.cz/tyrani.htm>

4. **Formy a následky psychického týrání, zneužívání a zanedbávání** [online]. 2008 [cit. 2012-10-22]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/formy-a-nasledky-psychickeho-tyrani-zneuzivani-a-zanedbavani>

5. **Halfarová. H.** *Týrané a zneužívané dítě, rozpoznání a první pomoc.* [online]. Dostupné na WWW: <http://spp.ippp.cz/download/studijni-materialy/tyrane-a-zneuzivane-dite.pdf> [19. 4. 2011].

6. **HONZÁK, CSC., Mudr. Radkin.** *Medicína: Münchhausenův syndrom* [online]. 1. vyd. 20.2.2010 [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://czmedicus.blogspot.cz/2010/02/munchhausenuv-syndrom-je-dusevni.html>

7. **ICM/Sociálně patologické jevy/Týrání a zneužívání dětí.** [online].

Dostupné

na

WWW:

http://www.slunceweb.cz/wiki/ICM/Soci%C3%A1ln%C4%9B_patologick%C3%A9_jevy/T%C3%BDr%C3%A1n%C3%AD_a_zneu%C5%BE%C3%ADv%C3%A1n%C3%AD_d%C4%9Bt%C3%AD [19. 4. 2011]

8. **JEDLIČKA, CSC., Mudr. Jaroslav. *Střídavá péče neboli střídavka: Syndrom jako psychické týrání dítěte*** [online]. 22.2.2011. 2011 [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.stridavka.cz/syndrom-jako-psychicke-tyrani-ditete.html>

9. **LANGHANOVÁ a Mgr. Veronika KRISTKOVÁ. *VIA IURIS: Ochrana obětí trestných činů před prohlubováním psychické újmy v trestním řízení*** [online]. 1. vyd. 9.1. 2008 [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=196>

10. **Metodický pokyn k prevenci a řešení šikanování mezi žáky** [online]. 1. vyd. 2008 [cit. 2012-10-22]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/pro-novinare/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-mezi-zaky>

11. **Obecně k rodinnému právu** [online]. 1. vyd. 2012 [cit. 2012-08-02]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/rodinne-pravo/obecne-k-rodinnemu-pravu.html>

12. **PINOS, Mgr. Miroslav. *Privátní psychologické služby: Syndrom CAN*** [online]. 1. vyd. 2012 [cit. 2012-08-02]. Dostupné z: <http://www.pinos.cz/text09.html>

13. **Psychické týrání v dětství** [online]. 2002 [cit. 2012-10-22]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek2660.htm>

14. **Sexuální zneužívání: Definice** [online]. Listopad 2011. 2011 [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://sexualni.zneuzivani.cz/category/definice/>

15. **Syndrom CAN – Adresář organizací.** [online]. Dostupné na WW: <http://www.icm.cz/syndrom-can-adresar-organizaci> [19. 4. 2011].

16. **Syndrom týraného dítěte – syndrom CAN.** [online]. Dostupné na WWW: <http://www.kppp.cz/co-vas-zajima/syndrom-tyraneho-ditete.html> [19mít život rád.

17. **Trestní zákoník: Hlava IV: Trestné činy proti rodině a dětem** [online]. 1. vyd. 2012 [cit. 2012-08-02]. Dostupné z: <http://trestnizakonik.cz/trestni-zakonik/cast2h4.php>

18. **Záchranný kruh: zvláštní formy týrání a zanedbávání** [online]. 2009 [cit. 2012-10-22]. Dostupné z: http://www.zachranny-kruh.cz/kriminalita/zvlastni_formy_tyrani_a_zanedbavani.html

Přílohy

Příloha 1

Syndrom CAN – Adresář organizací

Přehled organizací a kontaktů, kam je možné se obrátit v případě podezření nebo výskytu týrání a zneužívání dětí a dalších sociálně patologických jevů.

Název organizace	Činnost organizace	www stránky	adresa/ telefon	e-mail
Dětské krizové centrum	<ul style="list-style-type: none">- vyhledávání ohrožených dětí- poradenství- pořádání přednášek a kurzů- linka důvěry	www.dkc.cz	Dětské krizové centrum V Zápolí 1250/21 Praha 4 – Michle 141 00 Tel: 241 480 511 777 664 672 241 484 149 linka důvěry	ambulance@ditekrize.cz dkc@ditekrize.cz internetová linka důvěry- problem@ditekrize.cz pomoc@linkabezpeci.cz chat.linkabezpeci.cz
Linka bezpečí dětí a mládeže	<ul style="list-style-type: none">• telefonická krizová linka pro děti a mládež- bezplatné volání- nonstop provoz- anonymní poradenství• linka vzkaz domů- pro děti na útěku, které chtějí zanechat vzkaz svým rodičům	linkabezpeci.cz	Sdružení Linka bezpečí Ústavní 91/95 181 21 Praha 8 1160111 -bezplatná telefonická linka nonstop 800 111 113 – vzkaz domů 840 111 234 – rodičovská linka 800 1160 111 – pomoc online	pomoc@linkabezpeci.cz chat.linkabezpeci.cz

	<ul style="list-style-type: none"> • rodičovská linka - poradenství rodičům s výchovou dětí • pomoc online 			
Vzdělávací institut ochrany dětí	<ul style="list-style-type: none"> • projekt Dětská práva: - letáky o CAN - informace o dětských právech - základní dokumenty o lidských právech - informace pro pedagogy - materiály k výuce - besedy pro děti - internetová poradna 	www.detskaprava.cz	Vzdělávací institut ochrany dětí U Pergamenky 3 170 00 Praha 7 Tel: 266 722 231	j.knight@detskaprava.cz
Fond ohrožených dětí	<ul style="list-style-type: none"> - pomoc opuštěným, zanedbávaným a týraným dětem - Klokánek-rodinná péče místo ústavní výchovy - provoz Azylových domů pro rodiny s dětmi a mládež bez domova - poradenská a hmotná pomoc náhradním i potřebným vlastním rodinám 	www.fod.cz	Fond ohrožených dětí Na Poříčí 6 110 00 Praha 1 Tel: 224 236 655	fod@fod.cz

<p>Centrum GONA</p>	<p>• Soukromé sexuologické centrum</p> <ul style="list-style-type: none"> - poradna - sexuální zneužívání - psychoterapie - internet poradna 	<p>www.sex-centrum.cz</p>	<p>Soukromé sexuologické centrum GONA s.r.o. Národní třída 25, Palác Metro 110 00 Praha 1 Vchod B, 6. patro</p> <p>Tel: 221 085 288</p>	<p>info@sex-centrum.cz</p>
<p>s.r.o. ÉLEKTRA</p> <p>- pomoc ženám i mužům, kteří se stali oběťmi sexuálního násilí v dětství či dospělosti, dále jejich partnerům a příbuzným</p>	<ul style="list-style-type: none"> - terapie (individuální, skupinová, párová, podpůrná ter.pro rodinné příslušníky) - poradenství - krizová intervence - videotrénink interakcí 	<p>www.centrumelektra.cz</p>	<p>s.r.o. ÉLEKTRA</p> <p>Michnova 1622</p> <p>Praha 11</p> <p>14900</p> <p>Tel: 272 911 110</p> <p>603 812 361 (st. 8–17)</p>	<p>info@centrumelektra.cz</p>
<p>DŮM TŘÍ PŘÁNÍ</p> <p>pomoc rodinám: v přechodné krizi</p> <p>v dlouhodobé krizi</p> <p>s potřebou respitní (odlehčovací) péče</p> <p>s dětmi spadajícími do syndromu CAN</p> <p>rodinám s dětmi s poruchami chování, výchovnými problémy, reaktivními</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Azylový dům: zařízení rodinného typu pro děti vyžadující okamžitou pomoc - Terénní služby - Ambulantní služby 	<p>www.dumtriprani.cz</p>	<p>Azylový dům Přemysla Pittra pro děti</p> <p>Karlovarská 337/18</p> <p>16100 Praha 6</p> <p>Tel: 235 302 698</p> <p>607 199 291</p> <p>Ambulantní a terénní pracoviště</p> <p>Svatovítská 7</p> <p>16000 Praha 6</p> <p>Tel: 233 931 310</p>	<p>info@dumtriprani.cz</p>

<p>útěky</p> <p>rodinám s dětmi s průběhem vývojových krizí v pubertě a adolescenci</p>				
---	--	--	--	--

Příloha 2 – rozhovory se spolužačkami oběti

Dívka č. 1

1. *Jo, bití, zesměšňování.*
2. *Agresor šikanuje oběť.*
3. *Ne.*
4. *Asi jo, ve škole, ale jestli to byla šikana nevím.*
5. *Ne, moc mě to nezajímalo, nebyl to můj kamarád.*
6. *Já bych se nenechala, ale asi nejlepší kámošce.*
7. *Nadávky, nucení k něčemu, co nechtějí, bití.*
8. *Ne, to jsem nikdy neslyšela.*
9. *Jo.*
10. *Pepřový spray a nechodit na divná a nebezpečná místa!*

Dívka č. 2

1. *Ano, domácí násilí, vydírání, zesměšňování.*
2. *Oběť je slabý jedinec, kterého agresor šikanuje.*
3. *Ano, můj kámoš.*
4. *Jo, kámoši.*
5. *Jo, pomohla jsem mu.*
6. *Ne! Rozhodně ne!*

7. *Mučení.*
8. *Ne.*
9. *Ano, osahávání třeba.*
10. *Nechodit sama ve tmě.*

Dívka č. 3

1. *Slyšela jsem o tom. Když vás někdo ponižuje.*
2. *Oběť je šikanovaný a agresor asi ten, co šikanuje.*
3. *Ano, ve škole.*
4. *Ne.*
5. *Asi jo.*
6. *Asi na policii.*
7. *Asi domácí násilí.*
8. *Ne.*
9. *Znásilnění?*
10. *Asi nelézt na facebook když jsou tam pedofilové!*

Dívka č. 4

1. *Šikana je, že někdo někomu ubližuje. Když se třeba někdo někomu posmívá, nebo mu ubližuje.*
 2. *Oběť je ten slabší, koho si vyhledává agresor a pak ho šikanuje.*
 3. *Ano.*
 4. *Jen sebe.*
 5. *Ne, protože jsem se bála.*
 6. *Jen kamarádce.*
-

7. *Sexuální zneužívání, zneužívání dětí.*
8. *Ne.*
9. *Ano.*
10. *Vzít si pepřový sprej, nechodit sama ven, když jsou „úchyláci“.*

Dívka č. 5

1. *Ano, vím, Projevuje se například násilím, nucením do různých věcí, např. když někdo chce po někom peníze, patří tam i kyberšikana.*
2. *Ano, oběť je ten, komu agresor ubližuje. Agresor si vybírá slabšího jedince na to, aby ho mohl šikanovat – šikanuje, ubližuje ostatním.*
3. *Ano, např. v naší třídě.*
4. *Ano, v naší třídě.*
5. *Ano, té dotyčné osobě jsem pomohla.*
6. *No, mě by se to stát nemohlo, já bych se bránila! Asi bych to neříkala, byl by to můj problém a např. za pomoci kamarádů bych se z toho dostala sama.*
7. *Myslím, že jiné způsoby šikany anebo jiný typ, jinak asi násilí – rodič – domácí násilí, týrání*
8. *Nevím, asi něco s týráním nebo šikanou.*
9. *Ano, například znásilnění. ale radši „no comment“!*
10. *Ne, no nechodit sama, když rádí pedofilové.*

Dívka č. 6

1. *Když chce po tobě někdo peníze!*
2. *Oběť je slabý a agresor silný a šikanuje slabého.*
3. *Ano, ve třídě.*

4. *Jo!*
5. *Ne, bála bych se, že by pak šikanovali mně.*
6. *Mamce.*
7. *Nějaké zneužívání.*
8. *Jo.*
9. *Jo.*
10. *Pepřákem.*

Moje pocity při šikaně II

Na základní škole jsem šikanou žila déle. Memínul den, aby se mi
 někdo burl, nasmal, hlavní kvůli vzhledu a má chytrosti, říkali mi "špeltá gzo"
 kvůli kroměškám, které jsem musela nosit mi říkali "pisizubko". ~~Řekli~~
 mi i bory, pomůcky, učebnice mi schováli, furt do mě kopali. Učila
 jsem se bezmocná, slabá, nezádná. Byl šelak a my jsme měly šouřit
 pedemebel. Má to málo, mála jsem "kvalitní" problémy. Šlopat do mi
 když odšla učitelka a říkali: "Jak to kastrochu? Nášob roačim
 ny pisizubko!" Vyčítala jsem se kolektivu a ti co se se mnou
 tak dítis boaviti, přidali se na stranu agresivní, aby nebyli pos-
 mitem nejne tak jako já. Navštív se našla jedna holka, která
 mi tak trochu bránila. Rodičům jsem to nřídlo, mála byla
 zanedbávaná, von prací a otec by se mi nřymal. Mami šikanu
 naštila i kyberškanu. Bonizovali mi i sam. Kvůli nim
 jsem si musela smazat jakékoliv sociální síti. Ted už bylo na me
 bylo abe moc! Těer jsem se rozločela máma se samoz-
 rějmě ptala co se děje. Nemohla jsem ani mluvit, a tak máma
 kavalala moji kamarádku. Řekly co se našlo a já jí sa to
 bylo moc oděná. Nakonec jsme se spokojenými silami vyřídily.

Na minulý rok už nedá vzpomínat! Umazim se zapome-
 nous, abe mála dítis o mím přední vřídane naređy černa.

